

SİBGATULLAH

(صبغة الله)

**Hak din ve selim fitrat mânasında
Kur'an'da geçen bir terkip.**

Sözlükte “boyamak, suya batırmak” anlamındaki **sabğ** (**sıbg**, **sıbağ**) kökünden **sıbga** (boya, renk) ile **Allah** lafzından oluşan **sıbgatu'llâh** tamlaması “Allah'ın boyası” demektir. Cevherî bu terkipi “Allah'ın dini” (*eş-Şihâh*, “şbg” md.), Râgıb el-İsfahânî ise “Allah'ın insanda yarattığı, onu diğer canlılardan ayıran akıl ve fıtratı” (*el-Müfredât*, “şbg” md.) diye tanımlamıştır. Dilciler Allah'a yaklaştıran her şeyi kastederek söz konusu terkinin “Allah'ın dini, şeriati, hilkatı” anlamlarına geldiğini de belirtmiş (*Lisânü'l-Arab*, “şbg” md.), boyanın kumaşı süslemesi gibi dinin de onu benimseyen için bir tür ziyet olduğuna işaret etmişlerdir (*Kâmus Tercümesi*, II, 712). Sıbganın aynı mânalara gelen, fakat zamanla Filistinli hıristiyanların lehçesinde “vaftiz” anlamı kazanan Ârâmice bir kökten gelmiş olması ihtimaline de işaret edilmiştir (Jeffery, s. 192).

Kur'an-ı Kerim'de sıbgatullah terkipi ve sıbga kelimesi aynı âyette (el-Bakara 2/138), “sıbg” (katık) kelimesi de bir başka âyette (el-Mü'minûn 23/20) birer defa geçmektedir. Hadislerde sabğ kökünden türeyen isim ve fiiller sözlük anlamıyla kullanılmakla beraber sıbgatullah tamlamasıyla ilgili rivayetler tefsir kaynaklarında geçmektedir (Wesinck, *el-Mu'cem*, “şbg” md.). Bakara sûresinde sıbgatullah terkinin önce ve sonra yer alan âyetler incelendiğinde bu ilâhî beyanlarda Ehl-i kitabın Hz. Muhammed'e ve müminlere karşı asılsız iddialarına cevap verildiği, Allah katında hak dinin özelliklerine dikkat çekildiği ve Hz. Peygamber'in mesajı ile yahudi ve hıristiyanların dinî söylemlerinin karşılaştırıldığı görülür. İslâm âlimleri, sıbgatullahı kullandığı bağlamdan hareketle, önce Ehl-i kitabın hak dinin özellikleriyle uyuşmayan inanç ve davranışlarını temsilen hıristiyanların vaftiz âyinleriyle alâkalandırmışlardır. Nitekim Vâhidî âyetin nüzûl sebebi olarak hıristiyanların söz konusu uygulamalarını göstermektedir (*Esbâbü'n-nüzûl*, s. 40). Hıristiyanların çocuklarını sarı renkli bir suya batırmak suretiyle vaftiz etmeleri, bu işlemle temizlenip arındıkları ve hıristiyan dinine girdikleri yönünde bir çağrışım olması için bu terkinin kullanıldığını belirten müfessirler, Allah Teâlâ'nın onların suyunun ve boyasının değil kendi dininin, İslâm boyasının insanları temizleyeceğine işaret ettiğini belirt-

mişlerdir. Bu çerçevede İslâm âlimleri sıbgatullah'a genelde “Allah'a iman, Allah'ın dini, O'nun insan fitratına yerleştiği özellik” anlamlarını vermişlerdir. Taberî söz konusu terkipi, “Biz Allah'a iman ettik ... Biz O'na teslim olmuş kimseleriz” meâlindeki âyet (el-Bakara 2/136) arasında ilişki kurarak bu imanın “sıbgatullah” mânasına geldiğini, söz konusu terkinin de “Allah'ın insan fitratına yerleştiği hak din” demek olduğunu söyler (*Câmi'u'l-beÿân*, I, 570-572). Mâtürîdî sıbgatullah'a “Allah'ın kesin delili” ve “sünnetullah” mânalarını da eklemiştir, bu durumda, “Boyası Allah'inkinden daha güzel olan kimdir?” meâlindeki beyanın, “Dini, sünneti ve kesin delilleri Allah'inkinden daha güzel olan kimdir?” anlamına geleceğini ve bu dinin, şaşkınlık ve gaflet içinde bulunup hiçbir kesin delil ve hükme dayanmayan dinlere benzemeyeceğini ifade etmiştir (*Te'vilâtü'l-Kur'an*, I, 254-255). Zemahşerî terkinin “Allah'ın arındırması” mânasına geldiğini, çünkü imanın nefisleri temizlediğini belirtmiş ve hıristiyanların vaftiz âyinine atf yaparak müslümanların, “Allah'a iman ettik, O, benzeri olmayan iman boyası ile bizi boyadı ve mânevî kirlerden arındırdı” veya, “Allah Teâlâ bizi iman boyası ile boyadı, sizin boyanız ile boyanmadık” demekle emredildiklerini ifade etmiştir (*el-Keşşâf*, I, 195). Fahreddin er-Râzî sıbgatullah ile “fıtrat” ve “Allah'ın dini” anlamları arasında bir yakınlık bulunduğunu söylemiş, neticede müslümanların emredildiği fıtratın (dinin) aklı ve şer'î delillerin gerektirdiği bir nitelik taşıdığına dikkat çekmiştir. Mâtürîdî'nin görüşünü benimseyerek terkinin “Allah'ın hücceti ve delili” anlamını kaydetmekle beraber Râzî “Allah'ın dini, insanın yaratılışına koyduğu fıtratı” mânalarını diğerlerine tercih etmiştir (*Mefâtihu'l-ğayb*, IV, 86-87).

Son dönem müfessirlerinden M. Reşid Rızâ sıbgatullahın “Allah'ın mahlûkatı yarattığı fıtratı” anlamı üzerinde durmuş, O'nun peygamberlerini ve kullarından inananları bu fıtratla boyadığını, bu konuda sonradan oluşturulan beşerî müdahalelerin bir rolünün olmayacağını belirtmiştir. Boyası Allah'inkinden daha güzel olan birinin bulunmadığını, O'nun boyasının nefisleri, akılları ve kalpleri temizlediğini, Ehl-i kitabın din adamlarının dine ekledikleri şeylerin ise beşerî renk taşıdığını ifade etmiştir (*Tefsîrü'l-menâr*, I, 486). Elmalılı Muhammed Harâmî terkipi, “Biz Allah'ın boyası olan fıtrî imanla iman ettik, sudan imana, sunî boyaya tenezzül etmedik” şeklinde anlamış, âyetin devamının tefsirinde de dinin, imanın, temizliğin ve güzelliğin

fıtrî olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Elmalılı, yapılan bütün temizliklerin fıtrî temizliği korumasına ve ârizî kirlerden temizlemesine yönelik olduğunu, insanları suya sokup çıkarmakla bunun gerçekleşmeyeceğini söylemiştir (*Hak Dini*, I, 515-516).

Sıbgatullah terkinin yer aldığı Bakara sûresi hicretin 2. yılından itibaren inmeye başlamıştır. Önceki sûrelerde Ehl-i kitabın yapılan atıfların bu sûrede ve daha sonra nâzil olan diğer sûrelerde sıklaştığı görülür. Bakara sûresinin 40. âyetinden 148. âyetine kadar devam eden kısmında genellikle yahudi ve hıristiyanların hem kendi aralarındaki anlaşmazlıklara hem de her ikisinin İslâmiyet'e yönelik yanlış ve saldırgan beyanlarına yer verilir ve Allah nezdindeki şaşmaz gerçeğin neden ibaret olduğu açıkça ortaya konur. İslâmiyet'le Ehl-i kitabın temsil ettiği Yahudilik ve Hıristiyanlık arasındaki bu fikrî-dinî hesaplaşma sırasında sıbgatullah da yer almaktadır. Terkinin sözlük anlamı Ehl-i kitap'tan alınmışsa da istilâhî muhtevası, yer aldığı kompozisyondan da anlaşılacağı üzere Allah katındaki hak din ve O'nun tarafından insan yaratılışına yerleştirilen selim fıtratın ibaretidir. İslâmiyet, tevhide dayanan bu temel özelliği sayesinde kısa bir zaman sonra evrensel din haline gelmiştir; bugün de nitelik açısından bütün dinlere hâkim olma konumunu sürdürmektedir (krş. et-Tevbe 9/33; el-Feth 48/28; es-Saf 61/9).

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, II, 712; Taberî, *Câmi'u'l-beÿân*, I, 570-572; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu), İstanbul 2005, I, 254-255; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl* (nşr. Eymen Sâlih Şa'bân), Kahire 1998, s. 40; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. M. Abdüsselâm Şâhin), Beyrut 1423/2003, I, 195; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, IV, 86-87; Reşid Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, I, 486; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 515-516; A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*, Baroda 1938, s. 192.

MUSTAFA SİNANOĞLU

SİBT İBNÜ'L-ACEMÎ

(سبط ابن العمري)

Ebü'l-Vefâ Sıbtu İbni'l-Acemî
Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed
b. Hafîl et-Trâblusî el-Halebî
(ö. 841/1438)

Hadis hâfızı, âlim.

Aslen Trablusşamlıdır. Kendisinden nakledildiğine göre 22 Receb 753'te (3 Eylül 1352) Halep'te doğdu. Anne tarafından dedesi Ömer b. Muhammed b. Muvaffak